

Notat 1: Dielektrikum og polarisering

En del viktige begrep som ofte brukes i forbindelse med dielektriske materialer nevnes i læreboka (Young & Friedman, Ed. 11 = Y&F) i kapittel 24-4, 24-5 og 24-6, men en presentasjon av størrelser unnlates å ta med. Alle som studerer elektromagnetisme bør ha hørt om dem, derfor foreleses noe utover boka. Dette gjelder f.eks. begrepene elektrisk polarisering $\vec{P}$ og elektrisk flukstetthet $\vec{D}$. Kapittel 20.5 i den norske læreboka Lillestøl, Hunderi og Lien går omtrent så langt som i forelesningene. Og labteksten til laboppgave 2 inneholder et sammendrag med mer tekst. Regneoppgaver finnes i øving 4 og 5. A.Mikkelsen 1.feb. 2007.

Oppsummering av definisjoner og noen likninger:

$\vec{P}$ = elektrisk polarisering (“electric polarization”), også kalt dipoltetthet fordi den kan defineres: $\vec{P} = \frac{N\vec{p}}{V}$, der N er antall dipoler $\vec{p}$ i volumet V . I Y&F brukes symbolet σ_i . Enhet: $[P] = C/m^2$

χ_e = elektrisk susceptibilitet. Definert ved $\vec{P} = \chi_e \epsilon_0 \vec{E}$ ($\vec{P}$ øker proporsjonalt med $\epsilon_0 \vec{E}$).
Enhet: $[\chi_e] = 1$ (dimensjonsløs)

ϵ = elektrisk permittivitet. Definert ved $\epsilon = (1 + \chi_e)\epsilon_0$, der ϵ_0 er tomromspermittiviteten ($\chi_e = 0$ i tomrom).
Enhet: $[\epsilon] = C^2/Nm^2 = F/m$.

ϵ_r = relativ permittivitet (også kalt dielektrisitetetskonstanten), definert $\epsilon_r = \epsilon/\epsilon_0 = 1 + \chi_e$. I Y&F brukes navnet “dielectric constant” og symbolet K . Størrelsen χ_e brukes ikke i Y&F, men er bortgjemt som $K - 1 = \epsilon_r - 1$.
Enhet: $[\epsilon_r] = 1$ (dimensjonsløs, dvs. et tall).

$\vec{D}$ = elektrisk flukstetthet. Også kalt elektrisk forskyvningsvektor, men flukstetthet er et standardisert og dessuten mye bedre navn og harmoniserer med tilsvarende størrelse i magnetismen (magnetisk flukstetthet B). Definert ved $\vec{D} = \epsilon_0 \vec{E} + \vec{P}$, og det er mange alternative uttrykk: $\vec{D} = \epsilon_0 \vec{E} + \vec{P} = \epsilon_0 \vec{E} + \chi_e \epsilon_0 \vec{E} = \epsilon_0(1 + \chi_e)\vec{E} = \epsilon_0 \epsilon_r \vec{E} = \epsilon \vec{E}$.

Gauss’ lov (integralform) på ulike former

Gauss’ lov med elektrisk flukstetthet blir
$$\oint \vec{D} \cdot d\vec{A} = Q \quad (1)$$

der Q er alle frie ladninger innenfor den lukkede Gaussflata. Iblant noteres høyre side Q_{encl} for å presisere ladninger innenfor Gaussflata. Og iblant også $Q_{\text{encl-fri}}$ for å presisere at det er frie ladninger, men i forelesningene og ellers i elmagen forstås med Q (og romladninger ρ , flateladninger σ osv.) uten indeks, alltid frie ladninger.

Loven gjelder både for fritt rom, ledere og dielektrika. Dersom vi setter inn $\vec{D} = \epsilon \vec{E}$ får vi:

$$\oint \vec{E} \cdot d\vec{A} = \frac{Q}{\epsilon} \quad (2)$$

med spesialtilfellet i luft (vakuum) når $\epsilon = \epsilon_0$, som vi har regnet på utallige ganger.

Med Q_i lik induerte ladninger blir Gauss’ lov for elektrisk polarisering (merk minustegnet)

$$\oint \vec{P} \cdot d\vec{A} = -Q_i. \quad (3)$$

Setter vi inn sammenhengen $\vec{D} = \epsilon_0 \vec{E} + \vec{P}$ i likning (1), finner vi

$$Q = \oint \vec{D} \cdot d\vec{A} = \epsilon_0 \oint \vec{E} \cdot d\vec{A} + \oint \vec{P} \cdot d\vec{A} = \epsilon_0 \frac{Q}{\epsilon} - Q_i.$$

Siden Q er fri ladning kan $\epsilon_0 \frac{Q}{\epsilon} = Q + Q_i = Q_{\text{tot}}$ betraktes som *total* ladning. Gauss’ lov for total ladning vil fra likning (2) ϵ_0 lyde

$$\oint \epsilon_0 \vec{E} \cdot d\vec{A} = \epsilon_0 \frac{Q}{\epsilon} = \frac{Q}{\epsilon_r} = Q_{\text{tot}}. \quad (4)$$

På denne formen (som er lite brukt) skal det stå $\epsilon_0 \vec{E}$ både for vakuum og dielektriske media.

Gauss’ lov (differensialform) på ulike former

Likningene (1)-(4) vil på differensialform lyde

$$\text{div} \vec{D} = \rho \quad \text{div} \vec{E} = \rho/\epsilon \quad \text{div} \vec{P} = -\rho_i \quad \text{div} \epsilon_0 \vec{E} = \rho_{\text{tot}} = \rho + \rho_i \quad (5)$$